

L'Esperit Sant com a glòria del Pare i del fill, en el pensament de Rovira

Teresa Forcades i Vila

Teòloga, metgessa i monja benedictina

«*LA IDENTIFICACIÓ DE L'ESPERIT I LA GLÒRIA pot ser que sigui la meua aportació teològica més original*», em va dir Rovira Bellosó, ja fa força anys, mentre em lliurava la separata de la seva presentació al XIX Simposi Internacional de Teologia de la Universitat de Navarra (Pamplona, 22-24 d'abril de 1998). El simposi estava dedicat al tema «El Espíritu Santo y la Iglesia» i Rovira Bellosó hi va participar amb una ponència titulada «L'Esperit Sant, Glòria del Pare i del Fill». En aquest article reproduiré íntegrament, traduïnt-la al català, la ponència de Rovira Bellosó, que crec que no ha estat mai publicada en la nostra llengua i a continuació, llaurant en el solc que ell ha obert, aportaré alguns textos bíblics i patristics que corroboren la seva tesi.

1. Text íntegre de la ponència de Josep Maria Rovira Bellosó sobre l'Esperit Sant, com a Glòria del Pare i del Fill ¹

1.1 Plantejament de la qüestió

Vet ací la hipòtesi que vaig avançar en el meu *Tractat de Déu U i Tri*: en alguns llocs del Nou Testament, la paraula “glòria” indicava

1. Publicat originalment en castellà a PEDRO RODRÍGUEZ, RAMIRO PELLITERO, JOSÉ LUIS GUTIÉRREZ i JOSÉ ENÉRIZ. Servei de Publicacions de la Universitat de Navarra (Col. «Simposios Internacionales de Teología», núm. 19), Pamplona 1999, XXII + 707 ps.



Els béns escatològics s'anticipen en la fe en aquell que els rep, i la llum amb què Jesús resplendeix és escatològica. En ell resplendeix l'Esperit de la glòria. La *doxa* és escatològica, però l'Esperit Sant la fa eficaç en la vida actual del fidel.

l'esplendor de l'Esperit que circumda el Pare i el Fill. En altres paraules, l'Esperit Sant és presentat al Nou Testament, almenys implícitament, com a *glòria de Jesús i del Pare*. És la glòria amb què el Pare glorifica Jesús. Es la glòria que Jesús retorna al Pare.

En la present comunicació, desitjaria fer avançar aquesta hipòtesi. En certa manera, voldria passar del nivell d'allò hipotètic al nivell d'allò que està inscrit a la Tradició cristiana. Per a això, oferiré alguns testimonis de la Tradició —Escriptura i Sants Pares— els quals, almenys de forma implícita, presenten l'Esperit Sant com a glòria de Déu i, fins i tot, com a glòria del Pare i del Fill.

1.2 Una precisió sobre la paraula «glòria»

Kittel clarifica el sentit de *doxa* en el Nou Testament, en el sentit d'*esplendor divina*. La glòria és la resplendor, la sublimitat i majestat, la llum i la irradiació de l'essència divina. La malaltia de Llätzer, no és per a la mort, sinó per a la glòria de Déu amb la qual el Fill de l'Home serà glorificat (Jo 11,4). Ara bé, aquesta glòria de Déu és invisible, però en la fe podem arribar a veure-la: «No t'he dit que, si creus, veuràs la glòria de Déu?» (Jo 11,40). No la veiem amb els ulls del cos, però sí amb la llum de la fe, perquè els béns escatològics s'anticipen en la fe en aquell que els rep, i la llum amb què Jesús resplendeix és escatològica. En ell resplendeix l'Esperit de la glòria. La *doxa* és escatològica, però l'Esperit Sant la fa eficaç en la vida actual del fidel.² Esteve, ple de l'Esperit Sant, veu la glòria de Déu (cf. Fets 7,55).

2. KITTEL, II, 240: *doxa*, versió italiana, p. 1358.

1.3 El Nou Testament

a) 2Cor 3, 7-17

La millor prova que la *glòria* al Nou Testament equival a l'esplendor divina és, segurament, 2Cor 3,7. Moisès era el servidor de la Llei, que conduïa a la mort i que estava gravada en lletra sobre la pedra. Tot i així, el rostre de Moisès resplendia de tal manera que els israelites no podien mirar-lo a la cara a causa de la «glòria que irradiava». Una glòria que, al cap i a la fi, era passatgera perquè procedia d'un ministeri passatger: el servei a la Llei.

«Com no han de tenir més glòria els servidors de l'Esperit?» (2Cor 3,8). Si era gloriós estar al servei de la Llei que porta a la condem nació, molt més ho serà estar al servei de la justícia salvadora. «Fins i tot allò que abans resplendia gloriosament, ara ja no resplendeix davant d'aquesta glòria incomparable» (2Cor 3,10).

El text de 2Cor 3 segueix amb l'episodi del vel de Moisès. A fi que els israelites no veiessin la seva glòria passatgera, Moisès velava el seu rostre. Però el vel cau dels nostres rostres gràcies a Crist quan girem la cara vers el Senyor.

Aquí, Senyor significa l'Esperit, i on hi ha l'Esperit hi ha la llibertat. Què passa, per tant, quan no estem esclavitzats sota la Llei sinó girats amb llibertat vers l'Esperit? Llavors passa que la glòria divina es reflecteix en nosaltres:

«Nosaltres, sense cap vel al rostre, reflectint com en un mirall “la glòria del Senyor”, som transformats a la seva mateixa imatge, amb una glòria cada vegada més gran, per obra del Senyor, és a dir, de l'Esperit» (2Cor 3,18).

El Senyor, que és l'Esperit, ens comunica una glòria cada vegada més gran. En el fons, la mateixa glòria del Senyor es reflecteix com en un mirall, creant en nosaltres la imatge de Déu més gran que pugui formar-se en la criatura humana.

El text conté l'expressió «glòria del Senyor». El seu significat pre-



El Senyor, que és l'Esperit, ens comunica una glòria cada vegada més gran. En el fons, la mateixa glòria del Senyor es reflecteix com en un mirall, creant en nosaltres la imatge de Déu més gran que pugui formar-se en la criatura.

cís pot entendre's de dues maneres: si en aquest passatge el Senyor significa l'Esperit, l'expressió «glòria del Senyor» significarà aquella glòria (esplendor divina) que és el mateix Esperit (Glòria que és l'Esperit o glòria i resplendor [que procedeix] de l'Esperit). L'Esperit és causa de la glòria que resplendeix en nosaltres.³ Nosaltres som imatge de la glòria de Déu. O bé, si aquí el Senyor és el *Senyor Jesús*, en aquesta segona lectura, el genitiu indicaria la glòria que procedeix de Crist: l'esplendor divina de Crist. En ambdós casos, es tracta de la glòria de Déu: la glòria del Pare i del Fill comunicada als homes per l'Esperit d'Amor. Fins i tot és possible que en aquest text la paraula «Senyor» no signifiqui «Senyor Jesús» ni tampoc «l'Esperit», sinó que signifiqui «Déu» (J. Sánchez Bosch). Però ¿què s'entén per aquesta «glòria de Déu», sinó l'eterna emanació del seu Esperit a l'interior de Déu, i la gratuïta *donació* d'aquest mateix Esperit a la criatura humana en la història de la salvació? Per això, podem dir que aquesta glòria és escatològica, pertany a l'esfera divina i d'ella emana.

Això ens porta a una conseqüència pràctica pel que fa a la lectura de les Escriptures. En efecte, la glòria de Crist és invisible, pel fet de ser escatològica. Però es fa visible en la persona, en les paraules i en l'acció de Jesús, el Crist, el Fill de Déu. La manera de contemplar Jesús no és veient-lo només com un home, com un amic, etc. La fe el contempla embolcallat en la glòria que emana de Déu Pare i que en l'Esperit, se li comunica. Aquest mateix Esperit, que Crist ha rebut —aquesta «glòria com la de l'Unigènit, ple de gràcia i de Veritat» (Jo 1,14)— ens el dóna amb abundància a nosaltres, els que hem cregut en Ell (cf. Fets 2,33).

3. C. SPICQ, *Les Épîtres de Saint Pierre*, Gabalda, Paris, 1996, ps. 136-137.



És coherent amb la glòria de la Creu que —quan els seguidors de Jesús pateixen (porten la seva creu)— siguin posseïts per l'Esperit de la glòria.

b) 1Pe 4,14

En efecte, hi ha glòria quan hi ha comunicació de Déu als homes. I ¿quan es dona aquesta comunicació de Déu? Hi ha un cas clar i evident: quan els homes reproduïxen a les seves vides la passió de Crist. Llavors la glòria de Déu els acompanya. És l'ensenyament de la primera carta de Sant Pere:

«Alegreu-vos de poder compartir els patiments de Crist,
així el dia que es revelarà la seva glòria,
estareu plens de goig i d'alegria.
I si rebeu insults perquè porteu el nom de Crist,
feliços vosaltres.
L'Esperit de la glòria, que és l'Esperit de Déu,
reposa sobre vosaltres» (1Pe 4,14).

És lògic. A la creu de Crist va resplendir la glòria del Pare: «Ha arribat l'hora en què el Fill de l'Home serà glorificat»; «L'he glorificat i el glorificaré» (Jo 12, 23.28). Doncs bé, és coherent amb la glòria de la Creu que —quan els seguidors de Jesús pateixen (porten la seva creu)— siguin posseïts pel l'Esperit de la glòria. És la visió «econòmica» d'una glòria que resplendeix eternament (cf. Lc 2,14). Jesús ha estat enlairat vers aquesta glòria divina i eterna (cf. Tim 3,16). Ara, aquesta glòria descendeix com a Do gratuït de Déu als homes que creuen que porten la creu de Crist.

1.4 Alguns testimonis de la tradició; dos pares de l'Església oriental

a) Vet ací la cita de Gregori de Nissa que vaig incloure al meu «Tractat de Déu U i Tri»:



El llaç d'amor entre el Pare i el Fill és, així mateix, la seva glòria recíproca, que en una mostra d'immensa bondat descendeix i es comunica a les imatges de Déu: la criatura humana.

«El nexa d'aquesta unitat [entre Pare i Fill] és la glòria. I ningú que sigui prudent negarà que aquesta glòria l'anomenem Esperit Sant, si escolta les mateixes paraules del Senyor quan diu: “La glòria que Tu m'has donat, jo també els l'he donada a ells”. I veritablement, els va donar la mateixa glòria als deixebles quan va dir: “Rebeu l'Esperit Sant” [...]. Aquest és el motiu pel qual va dir “La glòria que Tu m'has donat, jo també els l'he donada a ells, perquè siguin u tal com nosaltres som u. Que jo estigui en ells i Tu en mi, que siguin plenament U”. El que, des de nen, creix i esdevé home adult, arriba a l'ús de la raó i, finalment, es fa capaç de la glòria de l'Esperit Sant, vivint sense vicis i amb puresa».⁴

b) Per acabar, un fragment de l'*Homilia sobre la Humilitat*, XX, 3, de Basili el Gran (PG, 31, 530-531)

«Aquesta és, doncs, la perfecta i íntegra glorificació, quan algú no s'alça sobre la pròpia justícia, sinó que coneix que ell està desposseït de tota justícia veritable, ja que només és justificat en Crist per la fe. I és Déu qui obra en nosaltres el voler i l'obrar segons li plau. De nou, Déu revela per l'Esperit Sant aquella saviesa que ell va predestinar per a que fos la nostra glòria».

Com es veu aquí una al·lusió —explícita!— a 1Cor 2,7-10. Pau afirma, en aquest passatge, que la saviesa de Déu, amagada en el seu disseny, havia estat predestinada a convertir-se en la nostra glòria. Una tal saviesa —i una tal glòria— se'ns havia revelat per l'Esperit Sant. No podia ser d'altra manera, ja que el llaç d'amor entre el Pare i el Fill és, així mateix, la seva glòria recíproca, que en una mostra

4. De les Homilies de sant Gregori de Nissa, bisbe, sobre el *Càntic dels càntics* (Homilia 15: PG 44, ps. 1115-1118).

d'immensa bondat descendeix i es comunica a les imatges de Déu: la criatura humana.

1.5 Una conclusió espiritual

Jesucrist mateix diu que Ell no cerca la seva glòria (Jo 8,50), així com no cerca d'acomplir la pròpia voluntat (Jo 5,30). Aquells que cerquen la pròpia glòria es perden. Una manera pràctica de viure la devoció a l'Esperit Sant és menystenir la pròpia glorificació i cercar amb transparència i sinceritat la glòria de Déu que és el seu Sant Esperit, comunicació sencera del Pare i el Fill; Do, o comunicació, donada als homes i dones de la història de salvació. Hi ha en el Nou Testament una sèrie de figures que no es recolzen en la seva pròpia glòria, ni cerquen la pròpia voluntat sinó que se sostenen —per pur amor de Déu— en la pura donació a Ell. Viuen en la fe com a «commitio totius hominis ad Deum» (*Dei Verbum*, 5). Entre aquestes figures trobem la Mare del Salvador, Sant Josep, Sant Pau, Joan Baptista... Tots ells s'han distingit per una humilitat que, en lloc de portar-los a l'autoglorificació, els ha portat a cercar només la voluntat i la glòria de Déu, és a dir, els ha mogut a deixar-se portar per l'Esperit.

Fins aquí el text de Rovira Belloso. Segueixen els meus comentaris corroborant la seva tesi.

2. L'Antic Testament

La paraula hebrea que es correspon al grec *doxa* (doxa) és *kabod* (dbk). *Kabod* apareix 376 vegades a l'AT; els dos llibres que més vegades la citen són el salteri (64 vegades) i Isaïes (63 vegades). El camp semàntic de *kabod* sembla en principi molt allunyat del de *doxa* i encara més allunyat de la *claritas* llatina que la Vulgata introdueix en el capítol 17 de l'evangeli de Joan per traduir *doxa* i que sant Agustí incorpora a les seves reflexions trinitàries (no debades, Jeroni i Agustí estaven en contacte epistolar mentre el primer escrivia la Vulgata i el segon el *De Trinitate*). Així com *doxa*, *gloria* i *claritate* s'associen a la llum,



La glòria de Déu per l'AT no és doncs en primer lloc una resplendor que permet comunicar-se o «ser vist» sinó una característica interior que dóna consistència; no és el que brilla enfora, sinó el que arrela i fonamenta des de dins.

l'obertura i l'expansió (la glòria de Déu com a esplendor que l'embolcalla i que irradia vers els qui el contemplen), *kabod*, al contrari, fa referència a la gravetat, la pesantor, la solidesa, la consistència. L'arrel hebrea *dbk* és la mateixa que designa el «fetge», l'òrgan més voluminós i de més pes del cos humà. La glòria de Déu per l'AT no és, doncs, en primer lloc una resplendor que permet comunicar-se o «ser vist», sinó una característica interior que dóna consistència; no és el que brilla enfora, sinó el que arrela i fonamenta des de dins. En aquest sentit, *kabod* s'acosta més a un altre vocable llatí que la Vulgata utilitza com a sinònim de glòria: la *majestat*. La majestat s'associa a la gravetat i en català diem «ser una persona de pes» quan volem indicar algú que cal prendre's seriosament, algú que mereix respecte per la seva consistència interior. Ser «una persona de pes» és el contrari de ser superficial; «la gravetat interior» és el contrari de «la insuportable lleugeresa de l'ésser». Al salm 108,1 (107,1), trobem *kabod* indicant la interioritat de la persona: «el meu cor se sent segur Déu meu, tocaré i cantaré, cantarà el meu cor». On el català diu «cantarà el meu cor», l'hebreu diu «cantarà el meu *kabod*» i el grec dels LXX diu «cantarà la meva *doxa*». Al salm 16,9 (15,9) trobem *kabod* indicant de nou la interioritat o la totalitat de l'ésser: «el meu cor se n'alegra i en faig festa tot jo, fins el meu cos reposa confiat». On en català diu «en faig festa tot jo», l'hebreu diu «el meu *kabod* en fa festa». En aquests dos salms (108 i 16), *kabod* es pot traduir com a esperit, entès com la meva força interior, el meu alè, allò que em fa ser, que em dóna vida. A Ez 43,4 l'hebreu *kabod* apareix dues vegades i la vulgata, en lloc de traduir *kabod* amb una única paraula, fa servir en una ocasió «glòria» i en l'altra «majestat»:



En Déu hi ha un dinamisme interior que es manifesta cap enfora i fa possible l'Encarnació i la nostra relació amb Déu.

«Allà vaig veure que la presència gloriosa (*heb.* *kabod*; *gr.* *doxa*; *vulg.* *gloria*) del Déu d'Israel venia des de llevant. La remor que l'acompanyava era com el bramul de grans onades, i la seva presència gloriosa (*heb.* *kabod*; *gr.* *doxa*; *vulg.* *maiestate*) il·luminava la terra.»

És el *kabod* de Déu (el seu fetge, la seva pesantor, la seva gravetat i seriositat) el que Ezequiel veu que «il·lumina» la terra. En Déu, doncs, no hi ha contradicció entre aquests camps semàntics per a nosaltres aparentment tan allunyats perquè en la simplicitat de Déu i del seu Esperit no hi ha distinció entre el dins i el fora, no hi ha aparença. El que resplendeix és, directament, la seva interioritat, la seva veritat. Aquesta serà, com veurem al següent apartat, la gran intuïció de Gregori de Nissa en relació a l'Esperit, la mateixa que sant Agustí aprofundirà uns anys més tard de forma aparentment independent: que en Déu hi ha un dinamisme interior i que és aquest dinamisme interior el que es manifesta cap enfora i fa possible l'Encarnació i la nostra relació amb Déu.

Però abans d'entrar a analitzar els textos de Gregori, encara un exemple més de l'AT que mostra la consistència de l'analogia entre «glòria» i «Esperit» assenyalada per Rovira Belloso:

«Perquè jo, el Senyor, sóc el teu Déu, el Sant d'Israel, el teu salvador. Donaria Egipte per rescatar-te, Etiòpia i Sebà, a canvi teu. Ets tan preciós per a mi, tan valuós i estimat, que donaria altres homes en comptes teu, altres pobles, a canvi de la teva vida.» (Is 43,3-4)

On el català diu «ets tan valuós», l'hebreu fa servir un verb derivat de *kabod* que la versió grega dels LXX tradueix amb un verb derivat de *doxa*: «et glorifico». És el mateix verb que fa servir el decàleg de l'Èxode quan diu «honra el pare i la mare» (Ex 20,12). El lèxic bíblic

de l'Antic Testament de Jenni-Westermann indica que l'honor expressat per *kabod* es concep sempre de forma interpersonal; *kabod* és per tant, alhora, una categoria íntima i una categoria relacional, que convida a la reciprocitat:

«Jo, el Senyor, Déu d'Israel, havia promès que la teva casa i la casa dels teus pares viuria sempre a la meua presència. Però ara jo, el Senyor, t'asseguro que em guardaré prou de complir-ho; perquè jo honoro els qui m'honoren, però els qui em menyspreen seran menyspreats.» (1 Sam 2,30)

«Jo honoro els qui m'honoren», diu el Senyor. On el català diu 'honorar', l'hebreu fa servir la forma verbal de *kabod* i el grec la forma verbal de *doxa*. Així, podríem traduir la darrera frase d'aquest passatge: «perquè jo glorifico els qui em glorifiquen, però els qui em menyspreen seran menyspreats». Traduït així, la ressonància amb el capítol 17 de l'evangeli de Joan es fa evident:

«Pare, ha arribat l'hora. Glorifica el teu Fill, perquè el teu Fill et glorifiqui (...) Jo els he donat la glòria que tu m'has donat, perquè siguin u com nosaltres som u.» (Jo 17, 1.22)

El que Déu proposa a Israel per boca del profeta Samuel és una inaudita relació d'honor recíproc, que es correspon a la mateixa vida interior de Déu i que la teologia trinitària posterior designarà com a *pericorese*.

3. Dos textos més de Gregori de Nissa

Andrew Radde-Gallwitz, professor de la Universitat Loyola dels jesuïtes a Chicago, va publicar l'any 2011 un article sobre la pneumatologia de Gregori de Nissa on presenta dos textos més de Gregori que confirmen la hipòtesi de Rovira Belloso de 1998⁵. Els tradueixo i comento a continuació.

5. A. RADDE-GALLWITZ, *Gregory of Nyssa's Pneumatology in Context: The Spirit as Anointing and the History of the Trinitarian Controversies*, «Journal of Early Christian Studies», vol.19, n. 2, estiu 2011; ps. 259-85.

El primer d'aquests dos passatges és un comentari de Gregori al verset 28 del capítol 15 de la primera carta als Corintis:

«I quan tot li haurà estat sotmès, el Fill mateix se sotmetrà al qui li ho haurà sotmès tot. Així Déu serà tot en tots.»

Aquest verset —juntament amb Jo 14,28: «Si m'estiméssiu, us alegraríeu de saber que me'n vaig al Pare, perquè el Pare és més gran que jo»— era invocat pels arrians com a prova irrefutable de la inferioritat del Fill en relació al Pare. Radde-Gallwitz considera que el comentari de Gregori a 1 Cor 15,28 segurament data de 381, això és, l'any del Concili de Constantinoble, en el decurs del qual l'altre Gregori, Gregori de Nazianz, va defensar amb extraordinària vehemència i amb èxit inesperat les tesis a favor de la divinitat i la igualtat en dignitat de l'Esperit Sant del seu gran amic Basili de Cesarea (germà gran de Gregori de Nissa), mort dos anys abans. En aquest passatge, Gregori de Nissa identifica explícitament l'Esperit de Déu amb la Glòria de Déu que és la Glòria del Pare i el Fill:

«“La glòria que m'has donat, jo els l'he donada” (Jo 17,22). Segons el meu parer, Jesús identifica aquí la glòria amb l'Esperit Sant que dona als deixebles quan alena damunt seu (Jo 20,22). Ja que els qui estan separats l'un de l'altre no poden ser units a no ser que els ajunti la unitat de l'Esperit. I qui no té l'Esperit de Crist no pot ser de Crist (Rom 8,9). Per tant, l'Esperit és la glòria, tal com el Senyor diu en un altre lloc al Pare: glorifica'm amb la glòria que jo tenia des del principi i que procedia de Tu abans que el món existís (Jo 17,5). Déu la Paraula tenia la glòria del Pare abans que el món existís i després, quan els temps foren acomplerts, va esdevenir carn. Però fou necessari que la carn també esdevingués, com a resultat de la seva unió amb la Paraula, allò que la Paraula és. I ho esdevé quan rep el que la Paraula tenia abans que el món existís, això és, l'Esperit Sant. Ja que no hi ha res que existeixi des del principi fora del Pare, el Fill i l'Esperit Sant. Per això aquí diu “La glòria que m'has donat a mi, jo els l'he donada a ells, perquè per



La «glòria» és, en Gregori de Nissa, una categoria relacional, la Glòria, com l'Esperit, prové del Pare i és donada al Fill i el Fill ens la dona a nosaltres.

mitjà d'aquesta glòria estiguin units a mi i, per mitjà meu, a tu»
(Jo 17,22-23).⁶

Radde-Gallwitz fa notar que Gregori de Nissa és conscient que està introduint una originalitat i per això, en lloc de citar el seu germà Basili o el seu amic Gregori de Nazianz, Gregori de Nissa emfatitza que està expressant la seva opinió personal: *οἷμαι* (segons el meu parer). Noti's també que la versió de Jo 17,5 que cita Gregori és una mica diferent de la de les bibles catalanes actuals, que diuen: «Ara glorifica'm tu, Pare, al teu costat, amb la glòria que jo tenia vora teu abans que el món existís». La diferència significativa és que «la glòria que jo tenia vora teu» passa a ser, en la versió de Gregori, «la glòria que jo tenia des del principi i que procedeix de tu». La «glòria» és en Gregori una categoria relacional, la Glòria, com l'Esperit, prové del Pare i és donada al Fill i el Fill ens la dona a nosaltres.

El segon passatge és de l'obra de Gregori de Nissa titulada *Contra Apol·linar*, escrita un o dos anys més tard que l'anterior (382/3). Apol·linar, bisbe de Laodicea, negava que Crist tingués ànima humana perquè considerava que el Logos de Déu havia ocupat en Crist el lloc de l'ànima humana. Apol·linar acusava Gregori de duplicar Crist, d'ensenyar que hi havia dos Cristos, un que es corresponia al Logos de Déu i un altre que es corresponia a l'ànima humana que, segons Gregori, tenia Jesús. En aquest passatge, Gregori es defensa d'aquesta acusació:

«La Paraula era Crist i Senyor i això és el que esdevé l'home unit i assumit en la divinitat. Ja que el qui és Senyor no rep una nova for-

6. GREGORI DE NISSA. *Sobre el passatge: «I aleshores el Fill mateix se sotmetrà»* (1Cor 15,28) (ed. J. Kenneth Downing, Jacobus A. McDonough, S.J., and Hadwiga Hörner, *Gregorii Nysseni opera dogmatica minora*, Pars II, GNO 3.2 [Leiden: Brill, 1987], ps. 21-22).

ma de Senyor, sinó que és el que tenia forma d'esclau que esdevé Senyor. Així, per aquesta raó, Crist, revestit des del principi amb la glòria de l'Esperit (perquè això és el que simbolitza la unció), és anomenat “un sol Senyor Jesucrist, per mitjà del qual tot ha vingut a l'existència” (1Cor 8,6). I després de la passió, adornant l'home que havia unit a ell mateix amb el mateix crisma, el fa Crist. Per això diu “Glorifica'm”, això és, “Ungeix-me” amb la glòria que tenia des d'abans que el món existís (Jo 17,5). I la glòria que s'entén que era des d'abans que el món existís, des d'abans de tota la creació i abans de tots els temps, la glòria per la qual l'Unigènit Déu és glorificat, no és a parer meu cap altra que la glòria de l'Esperit»⁷

De nou, indica Gregori explícitament que l'equivalència entre l'Esperit i la Glòria és idea seva: a parer meu (*κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον*) i aporta tres cites, una de l'AT i dues del NT, per fonamentar-la.

«Ell que regna des de sempre» (Ps 54,20)

«Ell és esplendor de la glòria de Déu i empremta del seu mateix ésser» (Hb 1,3)

«Parlo de Jesús de Natzaret. Ja sabeu com Déu el va ungir amb l'Esperit Sant i amb poder, i com va passar fent el bé i guarint tots els oprimits pel diable, perquè Déu era amb ell» (Fets 10,38)

La conclusió cristològica és clara per a Gregori: «Allò que pertany a Crist que és amb el Pare des d'abans que el món existís [això és, l'Esperit de Déu, la Glòria de Déu] passa quan els temps són aconplastats a aquell que està unit a Crist».⁸

Gregori defensa l'eterna glorificació del Fill per part del Pare i la històrica glorificació dels cristians per part del Fill. Agustí emfatitzarà la reciprocitat de la glorificació, tot mantenint el Pare com a font

7. GREGORI DE NISSA. *Contra Apol·linar* (GNO 3.1:222.1-14).

8. GREGORI DE NISSA. *Contra Apol·linar* (GNO 3.1:222.19-21).



La dinàmica relacional d'honor recíproc (la *pericoresis*) no és secundària en Déu, és constitutiva del seu mateix ésser i ha de ser constitutiva de tots aquells que es deixen atraure per Déu.

i origen de la dinàmica trinitària. Font seca i origen frustrat si es concep en solitari, sense el Fill. Així com el pare terrenal no ho és fins que no té el fill, així també —afirma Agustí— el Pare celestial no existeix 'abans' que el Fill ni és concebible sense ell. Per això, la dinàmica relacional d'honor recíproc (la *pericoresis*) no és secundària en Déu, és constitutiva del seu mateix ésser i ha de ser constitutiva de tots aquells que es deixen atraure per Déu. Segons sant Benet, el cim de la vida espiritual és avançar-se a honorar-se (a gloriïcar-se) els uns als altres:

«Així com hi ha un zel d'amargor, dolent, que allunya de Déu i duu a l'infern, també hi ha un zel bo que allunya dels vicis i porta a Déu i a la vida eterna. Que practiquin, doncs, els monjos aquest zel amb un amor ferventíssim, és a dir, que s'avancin a honorar-se els uns als altres; que se suportin amb una gran paciència les seves febleses, tant físiques com morals; que s'obeeixin amb emulació els uns als altres; que ningú no busqui allò que li sembla útil per a ell, sinó més aviat el que ho sigui per als altres; que practiquin desinteressadament la caritat fraterna; que temin Déu amb amor; que estimin el seu abat amb un afecte sincer i humil. Que no anteposin res absolutament al Crist, el qual ens dugui tots junts a la vida eterna.» (Regla de Sant Benet, capítol 72)

En l'honor recíprocament i lliurement atorgat resplendeix la Glòria de Déu i es fa present el seu Esperit. La creu n'és indissociable, en la forma quotidiana i propera pròpia de sant Benet: «Que se suportin amb una gran paciència les seves febleses, tant físiques com morals». També n'és indissociable i forma part de la creu i la joia de la vida

espiritual, la dinàmica de donació i despreniment que reflecteixen les paraules de Jesús al Pare: «Tot el que és meu és teu i tot el que és teu és meu. En ells s'ha manifestat la meua glòria» (Jo 17,10). Dinàmica de reciprocitat inaudita, vida espiritual, glòria de Déu.